

ไตรภูมิวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์

Tri-wisdom of Research Methods in Social Sciences

เรวัต แสงสุริยงค์*, ร.ด.

บทคัดย่อ

การวิจัยทางสังคมศาสตร์มีฐานความคิดมาจาก ๓ สำนักแนวคิด คือ แนวคิดแบบปฏิฐานนิยม แนวคิดแบบการตีความ และแนวคิดแบบสังคมนิยม แต่ละแนวคิดทำให้นักวิจัยต้องเลือกใช้วิธีการวิจัยที่สอดคล้องกับแนวคิด คือ แนวคิดแบบปฏิฐานนิยม มุ่งเน้นใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ แต่แนวคิดแบบการตีความต้องใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ส่วนแนวคิดแบบสังคมนิยม สามารถใช้ได้ทั้งวิธีการที่เป็นเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

Abstract

Research in the social sciences may be conducted within one of three philosophical

schools of thought: (1) positivism (2) interpretivism and (3) realism. The positivist approach involves the quantitative method; the interpretivist approach involves the qualitative method; the realist approach involves a blended approach that is both qualitative and quantitative. The researcher needs to choose a philosophical approach and accompanying methodology that suits his or her research purposes.

ความนำ

ฐานความเชื่อในการค้นหาความรู้ที่แตกต่างกัน เป็นที่มาของการพัฒนาระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์ที่แตกต่างกัน คือ กลุ่มแรกมีฐานความเชื่อมาจากแนวคิดแบบ

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาสังคมวิทยา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา
URL: <http://www.huso.buu.ac.th/rewat> ; e-mail: rewat@buu.ac.th

ปฏิฐานนิยม เน้นการทำวิจัยด้วยการใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ด้วยวิธีการเชิงปริมาณ กลุ่มที่สองมีฐานความเชื่อมาจากแนวคิดแบบการตีความ เน้นการทำวิจัยด้วยการทำความเข้าใจสิ่งที่ต้องการศึกษาด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ และกลุ่มที่สามมีฐานความเชื่อมาจากแนวคิดแบบสังคมนิยม เน้นการทำวิจัยด้วยการหาข้อเท็จจริงที่ซ่อนอยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ด้วยวิธีการเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ดังนั้นนักวิจัยจึงควรรู้ถึงความ เป็นมา แนวคิด จุดแข็งและจุดอ่อนที่แตกต่างกันของแต่ละแนวคิด เพื่อให้เกิดความเข้าใจดังต่อไปนี้

แนวคิดแบบปฏิฐานนิยม (Positivism)

๑. ความเป็นมาและพัฒนาการ

การตั้งคำถามว่า โลกกำเนิดมาจากอะไร? และคำตอบตามความเชื่อของทาเลส (Thales, ๕๖๓ ปี ก่อนพุทธศักราช) นักปรัชญาชาวกรีกยุคแรก ที่ตอบว่า น้ำเป็นธาตุดั้งเดิมของโลก ทุกสิ่งทุกอย่างทำมาจากน้ำหรือเกิดขึ้นจากน้ำนั้น แม้ว่าข้อสันนิษฐานนี้จะผิด แต่วิธีการหาคำตอบ และการตอบคำถามของทาเลสถือได้ว่า เป็นมรดกตกทอดมาสู่การศึกษาแบบวิทยาศาสตร์ ในยุคปัจจุบันที่ต้องมีการตั้งข้อสรุปหรือสมมติฐาน (Hypotheses) ในการศึกษาเพื่อค้นหาความรู้ นอกจากนี้ทาเลสยังได้เสนอให้ใช้การคิดหาเหตุผลอย่างเสรี พิจารณาหาเหตุผลจากประสบการณ์ในชีวิต และใช้วิธีการสอบสวนสังเกตอย่างมีหลักเกณฑ์เป็นขั้นตอน

ความคิดของทาเลสไม่เพียงแต่ได้รับการยกย่องว่าเป็นนักปรัชญาตะวันตกคนแรก แต่ยังเป็นมรดกของนักคิดและนักวิทยาศาสตร์รุ่นหลังสืบต่อมาหลายศตวรรษ

ปรัชญาตะวันตกสมัยกลางเริ่มต้นราวคริสต์ศตวรรษที่ ๔ ซึ่งเป็นยุคที่ความคิดถูกอิทธิพลของศาสนาคริสต์ครอบงำ แต่มีนักปรัชญากลุ่มหนึ่งที่เรียกว่า นักนามนิยม (Nominalist) เช่น วิลเลียมแห่งอ็อกคัม (William of Ockham, พ.ศ. ๑๘๓๑-๑๘๕๑) และ ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon, พ.ศ. ๒๑๐๔-๒๑๖๕) นักปรัชญาชาวอังกฤษ มีความคิดว่า สิ่งที่มีลักษณะสากลนั้นเป็นเพียงคำพูด มีอยู่เฉพาะในภาษาหรือในความคิดของมนุษย์ ไม่มีสิ่งเป็นจริงรองรับ วิลเลียมแห่งอ็อกคัม อธิบายว่า สิ่งที่เป็นจริง (Realities) คือ สิ่งเฉพาะทางกายภาพ (Physical Particular) ที่เราสามารถมีประสบการณ์และรับรู้ทางประสาทสัมผัส และก่อให้เกิดความทรงจำขึ้นมาได้ ความคิดแบบนี้ นามนิยม* (Nominalism) มีส่วนผลักดันให้วิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้า และมีบทบาทสำคัญในปรัชญายุคหลัง โดยเฉพาะปรัชญาสมัยใหม่ของสำนักประจักษ์นิยม (Empiricism)

ในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๑ อบู อลี อัล-ฮัสซัน อิบน์ อัล-ไฮซั่ม หรืออัลฮาเซน (Abu Ali al-Hasan ibn al-Haytham or Alhazen, พ.ศ. ๑๕๐๘-๑๕๘๒) นักฟิสิกส์ชาวเปอร์เซีย คือ ผู้บุกเบิกคนสำคัญในวิธีการทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ เพราะเขาได้ทำการพัฒนาแบบแผนวิธีการ

* แนวคิดที่เชื่อว่า ความเป็นสากล (Universals) ไม่มีอยู่จริง มีแต่สิ่งเฉพาะ (Particular)

ทดลองที่มีการควบคุมอย่างเคร่งครัดในการทดสอบทางวิทยาศาสตร์ (การทดลองเกี่ยวกับการกระจายของแสง) เพื่อตรวจสอบสมมติฐานทางทฤษฎีและพิสูจน์ข้อสรุปที่คาดเดามาจากการสังเกตสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น (Inductive Conjectures) ซึ่งวิธีการทดลองของอัลฮาเซนนั้นเหมือนกับวิธีการทางวิทยาศาสตร์สมัยใหม่เป็นอย่างมาก ปรัชญาวิทยาศาสตร์สมัยใหม่เริ่มปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนราวคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖ เมื่อนักคิดกลุ่มประจักษ์นิยมที่สำคัญที่รู้จักกันในนาม “นักประจักษ์นิยมชาวอังกฤษ (British Empiricists)” ในสมัยนี้คือ จอห์น ล็อก (John Lock, พ.ศ. ๒๑๗๕-๒๒๔๗) ชาวอังกฤษ จอร์จ เบิร์กเลย์ (George Berkeley, พ.ศ. ๒๒๒๘-๒๒๘๖) ชาวไอร์แลนด์ และเดวิด ฮูม (David Hume, พ.ศ. ๒๒๕๔-๒๓๑๕) ชาวสก็อต ยอมรับว่า บ่อเกิดที่สำคัญของความรู้คือ การสังเกตหรือประสบการณ์หรือประสาทสัมผัสที่รับรู้จากตา หู จมูก ลิ้น และกาย มโนคติหรือแนวคิดทุกอย่างล้วนมาจากประสบการณ์ ดังนั้นความจริง (Truth) ต้องอ้างอิงอยู่กับประสบการณ์เท่านั้น และให้เหตุผลว่า มนุษย์ไม่สามารถใช้เหตุผล (Reasoning) ที่ติดตัวมาตั้งแต่เกิดเข้าถึงความจริงได้ แต่ต้องใช้เหตุผลของมนุษย์ที่ได้มาจากประสบการณ์

คำว่า “Positivism” หรือ “ปฏิฐานนิยม” เกิดขึ้นประมาณคริสต์ศตวรรษที่ ๑๕ โดย อ็องรี

เดอ แซงต์-ซิม็อง (Comte Henri de Saint-Simon, พ.ศ. ๒๓๐๓-๒๓๖๘) ชาวฝรั่งเศส เป็นคนแรกที่นำมาใช้ และตกทอดมาสู่ ออกุสต์ กองต์ (Auguste Comte, พ.ศ. ๒๓๔๑-๒๔๐๐) ชาวฝรั่งเศส ที่เป็นทั้งลูกศิษย์และเพื่อนร่วมงาน กองต์ มีความเห็นเช่นเดียวกับ แซงต์-ซิม็อง ที่เสนอให้นำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Approach) มาประยุกต์ใช้ในการศึกษาสังคม

คริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ แนวคิดแบบปฏิฐานนิยมได้มีการพัฒนาการเกิดขึ้นมาใหม่จากการประชุมของนักปรัชญาที่กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย หรือที่รู้จักกันในชื่อ ชมรมเวียนนา (Vienna Circle) โดยนักปรัชญาในกลุ่มนี้ส่วนใหญ่มีความเห็นร่วมกันว่า ความรู้ที่ได้มาจากแนวคิดแบบอภิปรัชญานั้นไม่ผิดแต่มันไม่มีความหมาย (not as wrong but as having no meaning) และสนับสนุนการได้มาซึ่งความรู้ที่มีความหมายตามกฎเกณฑ์ที่วางอยู่บนฐานความคิดของ ลุดวิก วิทท์เกินสไตน์ (Ludwing Wittgenstein, พ.ศ. ๒๔๓๒-๒๔๘๔) นักปรัชญาชาวออสเตรีย ที่เสนอความคิดว่า ความรู้ทั้งหลายน่าจะสามารถนำมาสร้างเป็นภาษาที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน (วิทท์เกินสไตน์เชื่อว่า ความคิดที่แสดงออกมาในรูปของภาษา คือ ภาพที่เป็นจริงของความคิดนั้น ดังนั้น ประพจน์^๓ ที่มีความหมายต้องมีข้อเท็จจริงในโลกมารองรับ) และประเด็นสำคัญของความต้องการของนักปรัชญา

^๓ สมาชิกของชมรม เช่น มอริตซ์ ชลิก (Moritz Schlick, พ.ศ. ๒๔๒๕-๒๔๗๕) กุสตาฟ เบิร์กมัน (Gustav Bergmann, พ.ศ. ๒๔๔๕ - ๒๕๓๐) รูดอล์ฟ คาร์เนป (Rudolf Carnap, พ.ศ. ๒๔๓๔-๒๕๑๓) เฮอร์เบิร์ต ไฟเกิล (Herbert Feigl, พ.ศ. ๒๔๔๕-๒๕๓๐) ฟิลิปป์ ฟรังค์ (Philipp Frank, พ.ศ. ๒๔๒๗-๒๕๐๕) กูร์ท เกอเดล (Kurt Gödel, พ.ศ. ๒๔๔๕-๒๕๒๒) ฮันส์ ฮาห์น (Hans Hahn, พ.ศ. ๒๔๒๒-๒๔๗๗) อ็อตโต นูยรัธ (Otto Neurath, พ.ศ. ๒๔๒๕-๒๔๘๘) ฟรีดริช ไวส์มานน์ (Friedrich Waismann, พ.ศ. ๒๔๓๕-๒๕๐๒)

^๔ ประโยคบอกเล่าหรือประโยคปฏิเสธที่เป็นจริงหรือเท็จเพียงอย่างเดียวหนึ่ง

กลุ่มนี้คือ การใช้แนวความคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นวิทยาศาสตร์ (Scientifically Based) เข้าไปแทนที่แนวคิดแบบอภิปรัชญา (Metaphysics) โดยคัดค้านภาววิทยา (Ontology) และประพจน์ก่อนประสบการณ์เชิงสังเคราะห์ (Synthetic a Priori Propositions) แบบอภิปรัชญาที่ตั้งอยู่บนฐานของการใช้เหตุผลในการหาความรู้จากสิ่งที่ยอยู่นอกเหนือการรับรู้จากการเห็นทั่ว ๆ ไป

การเคลื่อนไหวทางปรัชญาดังกล่าวทำให้กำเนิดแนวคิดแบบปฏิฐานนิยมแนวใหม่ คือ ปฏิฐานนิยมเชิงตรรกวิทยา (Logical Positivism) หรือปฏิฐานนิยมสมัยใหม่ (Neo-positivism) ในเวลาต่อมา และอาจกล่าวได้ว่าพัฒนาการครั้งนี้เป็นการพัฒนาในระดับญาณวิทยา (Epistemology) นั่นก็คือ การนำเอาแนวคิดแบบประจักษ์นิยม (Empiricism) ที่เน้นหลักการสังเกต แนวคิดแบบเหตุผลนิยม (Rationalism) ที่ใช้หลักคณิตศาสตร์ และการใช้เหตุผลเชิงภาษา (Logico-linguistic) สร้างประโยชน์ในการพิสูจน์ความจริงและการนิรนัย มาใช้ในวิธีการทางวิทยาศาสตร์แบบปฏิฐานนิยม

๒. แนวคิดหลัก

แนวคิดแบบปฏิฐานนิยมสมัยใหม่จัดเป็นแนวคิดทางปรัชญาสำนักหนึ่งของปรัชญาวิทยาศาสตร์แบบปฏิฐานนิยมที่นำเอาหลักตรรกวิทยา (Logical) กับปรัชญาความรู้แบบประจักษ์นิยมที่ถือว่าเป็นบ่อเกิดของความรู้คือประสบการณ์ หากขาดประสบการณ์เสียแล้วความรู้เกิดขึ้นไม่ได้ เมื่อนำมาใช้ในการพัฒนาปรัชญาวิทยาศาสตร์ (Scientific Philosophy)

เราอาจพบแนวคิดแบบปฏิฐานนิยมสมัยใหม่ในชื่ออื่น ๆ เช่น ประจักษ์นิยมเชิงตรรกวิทยา (Logical Empiricism) ประจักษ์นิยมเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Empiricism) และประจักษ์นิยมเชิงสอดคล้อง (Consistent Empiricism) แม้ว่าจะมีชื่อเรียกที่แตกต่างกัน แต่แนวคิดหลักของสำนักสมัยใหม่สามารถสรุปได้ดังนี้

๑. ข้อเสนอเชิงทฤษฎี หรือ ข้อเสนอต้องเป็นข้อเท็จจริงที่สามารถพิสูจน์ได้ ข้อเท็จจริงดังกล่าวมิได้หมายความว่า เป็นความจริงที่ได้จากประสบการณ์ แต่เป็นความจริงจากความจริงน่าจะเป็นที่ได้มาจากประสบการณ์

๒. ข้อเสนอเชิงทฤษฎีที่สามารถพิสูจน์ได้นั้นอาจเป็นผลมาจากประสบการณ์ใดประสบการณ์หนึ่งหรือจากหลาย ๆ ประสบการณ์ที่สามารถทำการสรุปในลักษณะของการเชื่อมโยงได้โดยใช้หลักฐานหรือเหตุการณ์อื่น ๆ

๓. ข้อเสนอเชิงทฤษฎีมีความเป็นแบบแผนของการให้ความหมายด้วยการใช้ถ้อยคำที่มีความหมายชัดเจน ไม่ใช่คำซ้ำที่มีความหมายเดียวกันโดยไม่จำเป็น (Tautologous)

๔. กฎเกณฑ์ของตรรกะและคณิตศาสตร์ต้องเป็นกฎเกณฑ์ที่มีความสมบูรณ์

๕. ข้อเสนอเชิงทฤษฎีจะมีความหมายเป็นไปตามตัวอักษรที่สามารถตรวจสอบได้ หรือเป็นข้อเสนอที่มีความสมบูรณ์

๖. ข้อเสนอเชิงทฤษฎีจะต้องไม่เป็นการอ้างเหตุผลอย่างลอย ๆ เพราะการอ้างเหตุผลอย่างเลื่อนลอยไม่สามารถที่จะทำการพิสูจน์ได้ และไม่เป็นข้อเสนอที่มีความสมบูรณ์

๑. ข้อเสนอเชิงทฤษฎีจะต้องไม่เป็นข้อสรุปตามหลักจริยธรรม สุนทรียศาสตร์ และเทววิทยา เพราะไม่สามารถที่จะทำการพิสูจน์ได้ และไม่เป็นข้อเสนอที่มีความสมบูรณ์เช่นกัน และเป็นความรู้แจ้งที่ได้รับการครอบงำจากอารมณ์

๒. การวิเคราะห์และการอธิบายทางปรัชญาต้องปลอดจากหลักอภิปรัชญา หลักจริยศาสตร์ หลักสุนทรียศาสตร์ และความเชื่อทางศาสนา

อาจสรุปได้ว่า แนวความคิดแบบปฏิฐานนิยมสมัยใหม่ ให้ความสำคัญกับการพัฒนาความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์ที่ได้จากประสาทสัมผัส หรือสิ่งที่อยู่นอกความรู้สึกนึกคิด แนวคิดแบบปฏิฐานนิยมใช้หลักดังกล่าวควบคู่กับประจักษ์นิยมที่เน้นทฤษฎีที่สามารถพิสูจน์และตรวจสอบได้^๔ (Verifiability Principle) เพื่อนำไปสู่การสร้างกฎทั่วไป (General Laws) หรือทฤษฎีที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยหรือปรากฏการณ์ต่าง ๆ แล้วหาข้อมูลเชิงประจักษ์มาทดสอบทฤษฎี หลักฐานอาจแย้งหรือสนับสนุนทฤษฎีก็ได้ แนวคิดแบบปฏิฐานนิยม มีขั้นตอนในการศึกษาหาความรู้ดังนี้

๑. กำหนดปัญหา (Location of Problems) เป็นการกำหนดขอบเขตให้ชัดเจนว่าปัญหาอยู่ตรงไหน ปัญหาอันนั้นมีสาเหตุมาจากอะไร

๒. การตั้งสมมุติฐาน (Setting of Hypothesis) เพื่อให้ข้ออธิบายถึงสาเหตุของปัญหาและเสนอ

คำตอบหรือทางออกสำหรับปัญหานั้น

๓. การสังเกตและการทดลอง (Observation and Experimentation) เป็นการรวบรวมข้อมูลมาเป็นเครื่องสนับสนุนทฤษฎีที่อธิบายปรากฏการณ์ และเป็นขั้นตอนสำคัญที่สุดของการศึกษาหาความจริงแบบปฏิฐานนิยม เพราะถ้าขาดขั้นตอนนี้วิธีการศึกษาหาความจริงแบบปฏิฐานนิยมก็ไม่ต่างจากวิธีการของปรัชญาแบบอภิปรัชญา

๔. การวิเคราะห์ข้อมูล (Analysis of Data) ข้อมูลที่ได้มาจากการสังเกตและทดลอง ต้องพิจารณาจัดเข้าเป็นหมวดหมู่และหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลต่าง ๆ

๕. การสรุป (Conclusion) อาจใช้ภาษาธรรมดาเขียนเป็นกฎหรือหลักการ หรืออาจเขียนสรุปผลด้วยสมการคณิตศาสตร์

๓. จุดแข็งและจุดอ่อน

จุดแข็ง

๑. พัฒนารูปแบบวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่เป็นแบบเดียวกัน และมีมาตรฐานเดียวกันเพื่อให้สามารถนำไปใช้กับทุกสาขาวิชา ทำให้สามารถเปรียบเทียบผลการศึกษาได้สะดวก

๒. มีความชัดเจนในกรอบแนวคิดทฤษฎี สมมติฐาน ระเบียบวิธีการศึกษา และผลการศึกษา ที่สร้างขึ้นตามกฎมาตรฐานทำให้สามารถตรวจสอบได้ทุกขั้นตอน

^๔ การตรวจสอบความรู้ที่เป็นจริง โดยการสร้างประโยคที่มีความหมายในลักษณะของความสัมพันธ์เชิงเหตุผล และใช้การพิสูจน์ด้วยหลักฐานเชิงประจักษ์ ผลการพิสูจน์ที่ได้อาจเป็นความจริง (Verification) หรือเป็นเท็จ (Falsification) อัลเฟรด จูลส์ แอเยอร์ (Alfred Jules Ayer: พ.ศ. ๒๔๕๑-๒๕๓๒) นักปรัชญาชาวอังกฤษ อธิบายว่า หลักการตรวจสอบ (Principle of Verifiability) อาจต้องใช้เงื่อนไข/กฎเกณฑ์ (Criterion) อันใดอันหนึ่งมาเป็นตัวกำหนดประโยคหนึ่งๆ มีความหมายขึ้นมา และสามารถนำไปใช้ในการตรวจสอบได้

๓. วิธีการศึกษาที่เน้นวัตถุวิสัย (Objective) ด้วยการกำจัดความรู้สึกส่วนบุคคล (Subjective) ทำให้ผลการศึกษาและการอธิบายเป็นข้อเท็จจริงที่มีความเที่ยงตรงสูง สามารถสร้างเป็นกฎหรือหลักการทั่วไป (Laws or Generalization) ที่นำไปสู่การหาข้อสรุป (Deduction) ได้ชัดเจน

๔. ผลการศึกษาสามารถนำไปใช้ในการทำนายได้

จุดอ่อน

๑. ถูกจำกัดขอบเขตให้ศึกษาเฉพาะเรื่องที่ได้มาจากประสบการณ์ สิ่งที่อยู่นอกเหนือหรือไม่อาจอธิบายได้ในเชิงกายภาพ (Metaphysics) ที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาไม่สามารถนำมาใช้ได้ เช่น โครงสร้างสังคมชั้นทางสังคม เป็นต้น

๒. ยอมรับเฉพาะความรู้ที่เชื่อถือได้ที่เคยเกิดขึ้นหรือปรากฏอยู่จริง ๆ แต่ไม่ยอมรับสิ่งที่เชื่อถือว่าสิ่งนั้นมีอยู่จริงที่ไม่สามารถสังเกตได้ ดังนั้นถ้าเกิดมีข้อสงสัยที่เกิดจากปัจจัยภายนอกหรือมีสิ่งที่เป็นจริงที่มนุษย์ไม่สามารถสัมผัสได้ด้วยทั้งประสาทสัมผัสและเทคโนโลยีที่เป็นเครื่องมือช่วย การคาดการณ์ล่วงหน้า (Assume) เพื่อเป็นเงื่อนไขในการศึกษาก็จะไม่สามารถทำได้

๓. เงื่อนไขของการเกิดปรากฏการณ์หรือความสัมพันธ์ระหว่างเหตุการณ์ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นไปได้เวลา (Time)

และสถานที่ (Space) ดังนั้นจึงไม่เหมาะที่จะนำไปอ้างอิงถึงปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์อื่น ๆ ที่เกิดขึ้นต่างเวลาและสถานที่

๔. สามารถบอกได้เพียงแต่ว่าเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์มีความสัมพันธ์กันอย่างไร แต่ไม่สามารถบอกได้ว่าทำไม จึงเกิดเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์นั้น ๆ ดังนั้นผลการศึกษาก็ไม่สามารถที่จะเสนอกระบวนการเชื่อมโยงที่ทำให้เกิดเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์

๕. การสร้างกฎที่เกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ไว้อย่างตายตัว (Deterministic Law) ทำให้ง่ายต่อการถูกโต้แย้งและลบล้างด้วยข้อค้นพบใหม่จำนวนมากที่มีรายละเอียดแตกต่างกันเพียงเล็กน้อย

การนำเอาความจริงมาสร้างเป็นประพจน์ในรูปของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่สามารถตรวจสอบได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อสร้างข้อสรุปทั่วไป ดังนั้นการรวบรวมข้อมูลให้ได้จำนวนมากและสอดคล้องกับการสร้างกฎทั่วไป จึงต้องใช้วิธีการเชิงปริมาณที่สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลได้จำนวนมากและรวดเร็ว

แนวคิดแบบการตีความ (Interpretivism)

๑. ความเป็นมาและพัฒนาการ

การวิเคราะห์ในเชิงตีความ เป็นแนวทางการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมที่มาจากปรัชญาการตีความ* (Hermeneutics) ซึ่งเป็นทฤษฎีและวิธีการอย่างหนึ่ง ในการให้ความ

* เป็นชื่อเหรียญในศตวรรษที่ ๑๗ ที่มาจากคำว่า hermeneuein ในภาษากรีก ที่มีความหมายว่า “to interpret” ซึ่งหมายถึงการโต้แย้งข้อความ การอธิบายสถานการณ์ หรือการแปลจากภาษาต่างประเทศ คำว่า hermeneuein โดยตัวมันเองมีกำเนิดมาจากชื่อ Hermes ซึ่งเป็นเทพเจ้าที่มีปีก ทำหน้าที่ส่งข่าวสารของกรีกโบราณ Hermes จะทำหน้าที่ทั้งส่งข่าวและอธิบายข่าวให้กับเทพเจ้าองค์อื่น ๆ

หมายจากการตีความการกระทำของมนุษย์ วิธีการตีความดังกล่าวมีกำเนิดมาจากการตีความคัมภีร์ไบเบิลจากลายมือที่คัดลอกสืบทอดกันมาว่า ข้อความที่แท้จริงควรเป็นอย่างไร และอะไรคือความหมายที่แท้จริง (การตีความน่าจะมีติดตัวมนุษย์มาช้านานแล้ว เพราะธรรมชาติของมนุษย์ต้องตีความสิ่งที่พบเห็น ทั้งสิ่งเกิดขึ้นตามธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นเพียงแต่ว่ายังไม่มีการเกณฑ์หรือแนวทางร่วมกันที่ชัดเจน)

ปรัชญาการตีความอาจมีพื้นฐานความคิดมาจากนักปรัชญาชาวกรีก โพรเทกอรัส (Protagoras, ๔๕๐-๔๒๐ ปี ก่อนพุทธศักราช) แห่งเมืองแอบดิรา (Abdera) เพราะในสมัยนั้นเขาได้เสนอแนวคิดที่ว่า มนุษย์เป็นผู้กำหนดและจัดการทุกสิ่งทุกอย่าง ดังนั้นความเป็นจริงสูงสุดอยู่ในมนุษย์ เพราะมนุษย์มีอิสระในการมองโลกและตัดสินใจเองว่า อะไรคือความเป็นจริง ไม่มีคำตอบที่เป็นใดที่มนุษย์จะต้องไปหาความจริงอื่นนอกจากความเป็นมนุษย์ แนวคิดนี้จึงใช้ศิลปะการพูดเพื่อการโต้แย้งโดยไม่สนใจว่าเหตุผลนั้นถูกหรือไม่ (Sophistic) และรากฐานของปรัชญาปัจเจกนิยม (Individualism) ที่ให้ความสำคัญกับความรู้สึกนึกคิดส่วนบุคคลสูงสุด ดังนั้นในสถานการณ์หนึ่ง บุคคลแต่ละคนอาจตีความและให้คุณค่าแตกต่างกันได้ และการตีความที่แตกต่างกันนั้น ก็ไม่คิดไปจากความเป็นจริง ดังนั้นความจริงแท้นั้นไม่มีอยู่ มาตรการกำหนดความเป็นจริงขึ้นอยู่กับมนุษย์แต่ละคน

ระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ ๑๘ การเสนอความคิดให้แบ่งแยกโลกปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ (Phenomenal World) ที่สามารถตีความและเข้าใจได้ด้วยวิธีการและแนวคิดทางวิทยาศาสตร์ ออกจากโลกแห่งความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ที่มีความหมายอยู่ในตัวของมันเอง (Noumenal World) ที่ไม่อาจอธิบายได้โดยวิธีการของวิทยาศาสตร์ธรรมชาติของอิมมานูเอล คานท์ (Emanuel Kant, พ.ศ. ๒๒๖๗-๒๓๔๗) นักปรัชญาชาวเยอรมัน ได้ส่งผลให้นักปรัชญาและนักสังคมศาสตร์เริ่มมีการต่อต้านการนำเอาวิธีการด้านวิทยาศาสตร์ธรรมชาติมาอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม ขณะเดียวกันในยุคนี้ นักปรัชญาการตีความก็พยายามสร้างกฎเกณฑ์แบบกว้าง ๆ เพื่อให้ใช้การทำความเข้าใจข้อความในหนังสือ แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จ จนกระทั่งเข้าสู่ช่วงเวลา que เรียกว่า ยุคทองของการตีความ (Romantic Hermeneutics) ตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ จึงเริ่มพบกฎทั่วไปที่เข้าครอบงำในวงการการตีความ

จอร์จ อันตอน ฟรีเดอริช อันท์ (Georg Anton Friedrich Ast, พ.ศ. ๒๓๒๑-๒๓๘๔) เป็นนักปรัชญาที่ได้ทำการพัฒนาความคิดที่เรียกว่า จิตวิญญาณ (Geist / Spirit) โดยเสนอว่าการทำความเข้าใจเป็นการค้นหาจิตใจทั้งหมดที่มีอยู่ในปัจเจกบุคคลและเป็นการหยั่งรู้หรือเข้าใจ (Comprehend) ในปัจเจกบุคคลให้ทะลุปรุโปร่งทั้งหมด และงานของคานท์เป็นมรดกให้นักปรัชญารุ่นหลังใช้เป็นแนวทางในการศึกษาต่อมา ดังนี้

เยอร์เก้น ฮาเบอร์มาร์ส (Jürgen Habermas, พ.ศ. ๒๔๙๒-ปัจจุบัน) นักปรัชญาชาวเยอรมัน นำไปใช้ในการโต้แย้งด้วยเหตุผล (Dialectic) ปรากฏการณ์ของปัจเจกบุคคล (Individual Phenomena) ภายในภาพรวมของสังคม (Social Totality)

ฟรีเดอริช คาร์เนียล เอิร์นสท์ ชไลเออร์มาเคอร์ (Friedrich Daniel Ernst Schleiermacher, พ.ศ. ๒๓๑๑-๒๓๗๗) นักศาสนาชาวเยอรมัน ที่ให้ความสำคัญต่อองค์ความรู้ของสิ่งที่จะศึกษามาจากประวัติศาสตร์และชีวประวัติของพวกเขาปัญญาชน (Intellectual Life) ซึ่งประกอบด้วย ๒ ระดับ คือ ระดับแรกเป็นหลักไวยากรณ์ (Grammatical) ด้วยการทำความเข้าใจข้อความ ผู้ตีความต้องทำความเข้าใจเนื้อหาปัจเจกบุคคลด้วยรูปแบบของภาษาที่ใช้และวิธีการเฉพาะของผู้เขียนแต่ละปัจเจกบุคคล และระดับที่สองเป็นหลักจิตวิทยา (Psychological) ผู้ตีความต้องทำความเข้าใจผู้เขียนให้ดีกว่าที่ผู้เขียนเข้าใจตัวเขาเอง และชไลเออร์มาเคอร์ได้เสนอความคิดที่เรียกว่า การเดาใจ (Divinatory) เป็นวิธีในการอธิบาย โดยผู้ตีความอาจต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในวัฏจักรดังกล่าวด้วยการคาดเดา เพราะความเข้าใจเป็นพื้นฐานของความตั้งใจที่จะต้องพบกับความเป็นอื่นของถ้อยคำที่ผู้ตีความอาจไม่เคยพบเห็นมาก่อนก็เป็นได้

ต่อมา วิลเฮล์ม ดิลธาย (Wilhelm Dilthey, พ.ศ. ๒๓๗๖-๒๔๕๔) ได้พัฒนาทฤษฎีปรัชญาการตีความต่อจากงานของชไลเออร์มาเคอร์ แต่เป็นการพัฒนาเฉพาะด้านหลักจิตวิทยาเท่านั้น โดยไม่ได้ให้ความสนใจด้านภาษา และ

ได้กลายมาเป็นหัวใจสำคัญของปรัชญาการตีความในศตวรรษที่ ๒๐ และได้เสนอว่า วิทยาศาสตร์ธรรมชาติมีความแตกต่างจากสังคมศาสตร์ กล่าวคือวิทยาศาสตร์ธรรมชาติเป็นการศึกษาปรากฏการณ์หรือสิ่งที่เป็นธรรมชาติที่สามารถเห็นได้จากภายนอก ซึ่งแตกต่างจากศาสตร์ที่เกี่ยวกับมนุษย์ เพราะสิ่งที่ศึกษาเช่น ข้อความ คำพูด และการกระทำ ต้องศึกษาจากภายในและเข้าใจจากประสบการณ์ และเจตนาของสิ่งที่ต้องการศึกษา ดังนั้นในการศึกษาการกระทำของมนุษย์จึงควรใช้วิธีการดังนี้

๑. มุ่งสนใจที่ผู้กระทำหรือผู้เขียนแล้วแต่กรณี แล้วลองคิดตามใจของเขา เพื่อให้เข้าใจความคิดของผู้กระทำหรือผู้เขียน

๒. ไม่ต้องสนใจที่ผู้กระทำหรือผู้เขียน แต่เป็นผู้ให้ความหมายกับสิ่งนั้น เช่น เข้าใจภาษาเขียนจากโลกทัศน์ของสังคมที่ผลิตภาพนั้นขึ้นมา หรือสร้างโลกทัศน์ของผู้กระทำจากผลงานของเขา

อาจสรุปได้ว่าคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ นักปรัชญาการตีความได้พัฒนาการตีความจากการให้ความสนใจตีความตำราโดยมุ่งที่ตัวหนังสือไปสู่การตีความประสบการณ์ของผู้เขียนหนังสือด้วย

นักปรัชญาเฮอเมนนูติกส์ในยุคปัจจุบัน เช่น คาร์ล-อ็อตโท เอเปล (Karl-Otto Apel, พ.ศ. ๒๔๖๕-ปัจจุบัน) ฮาเบอร์มาร์ส และปอล ริเคอร์ (Paul Ricoeur, พ.ศ. ๒๔๕๖-๒๕๔๘) ต่างให้การสนับสนุนแนวคิดของดิลธาย เพราะเห็นว่าเครื่องมือทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติไม่สามารถ

สะท้อนให้เห็นความเชื่อ เจตนา แรงจูงใจ และความซับซ้อนในการกระทำระหว่างกัน (Interactions) ของคนในสังคมได้ แม้ว่า คาร์ล เฮมเพิล (Carl Hempel, พ.ศ. ๒๔๔๘-๒๕๔๐) และคนอื่น ๆ จะให้เหตุผลว่า การทำความเข้าใจด้วยการเข้าไปมีส่วนร่วมในความรู้สึกของผู้กระทำ (Empathetic Understanding) เป็นสิ่งที่ไม่สามารถตรวจสอบได้ แต่พวกนักเฮอเมอโนติกส์ต่างก็ยอมรับว่า วิธีการของเขาไม่ได้สนใจในความน่าเชื่อถือจากความสามารถในการตรวจสอบได้ และเป็นหน้าที่ของผู้ศึกษาที่จะต้องทำให้บทความหรือเนื้อเรื่องอยู่ในประเด็น และมีความสัมพันธ์กัน ข้อโต้แย้งดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจาก ปีเตอร์ กาย วินช์ (Peter Winch, พ.ศ. ๒๔๖๕-๒๕๔๐) นักสังคมวิทยาที่เสนอแนะว่า ต้องเลือกใช้คำอย่างพิถีพิถันตามแนวการวิเคราะห์ของลูทวิก วิทเทินสไตน์ (Ludwig Wittgenstein, พ.ศ. ๒๔๓๒-๒๔๙๔) และมองว่ารูปแบบของวาทกรรม (Discourse Pattern) เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงเกมของภาษา (Language Games) การวิเคราะห์การกระทำทางสังคมทั้งที่เกี่ยวข้องกับถ้อยคำและไม่ใช้ถ้อยคำ (Verbal and Non-verbal) ควรให้ความสำคัญกับองค์รวม จุดกำเนิดของสถานการณ์ และลักษณะของการตีความมากกว่าการสร้างข้อสรุปทั่วไป และการอธิบาย

ในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ศูนย์กลางความคิดใหม่ในปรัชญาการตีความอยู่ที่งานของ มาร์ติน ไฮเดกเกอร์ (Martin Heidegger, พ.ศ. ๒๔๓๒-๒๕๑๕) และลูกศิษย์ของไฮเดกเกอร์ คือ ฮันส์-จอร์จ กาดาเมอร์ (Hans-Georg Gadamer,

พ.ศ. ๒๔๓๓-๒๕๔๕) กล่าวคือ ในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ปรัชญาการตีความได้ละทิ้งทฤษฎีเกี่ยวกับความเข้าใจในยุคดั้งเดิม (Tradition) ที่เน้นการเข้าใจหรือตีความจากเอกสารที่เป็นงานเขียนหรือคำพูด (Speech) และการตีความแบบจินตนาการ (Romantic Hermeneutics) ในสมัยของชไลเออร์มาเคอร์ ถึงยุคของดิลธาย ที่ให้ความสนใจในเรื่องการสื่อสาร และจิตวิทยาของปัจเจกบุคคล เข้าสู่ยุคของการตีความที่เน้นรากเหง้าสภาพความเป็นจริงของสิ่งที่ศึกษาหรือ ภาววิทยามูลฐาน (Fundamental Ontology) ซึ่งเป็นสำนวนของไฮเดกเกอร์ อันหมายถึงจะไม่ใช้การถ่ายทอดความรู้สึกด้วยการนึกฝัน แต่จะทำความเข้าใจอย่างทะลุปรุโปร่ง (Grasped) กับสิ่งที่มีตัวตนที่อยู่ในโลก (Being-in-the-World) ซึ่งเป็นวิธีการพื้นฐานที่มีอยู่ก่อน (Prior) การทำให้เกิดความรู้สึกความเข้าใจหรือสติปัญญา ดังนั้นสภาพความเป็นจริงของสิ่งที่ศึกษาของปรัชญาการตีความจึงถูกแทนที่ด้วยคำถามที่ทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับความรู้ของโลก

ปรัชญาการตีความเป็นที่รู้จักแพร่หลายมานานแล้วในกลุ่มนักปรัชญาและนักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน โดยเฉพาะกลุ่ม “ชมรมไฮเดลเบิร์ก” (Heidelberb Circle) ซึ่งประกอบด้วย วิลเฮลม์ วินเคิลมันด์ (Wilhelm Windelband, พ.ศ. ๒๓๕๑-๒๔๕๘) ฮายน์ริช ริคเคิร์ต (Heinrich Rickert, พ.ศ. ๒๔๐๖-๒๔๗๕) จอร์จ ซิมเมล (Georg Simmel, พ.ศ. ๒๔๐๑-๒๔๖๑) แมกซ์ เวเบอร์ (Max Weber, พ.ศ. ๒๔๐๗-๒๔๖๓) และจอร์จ ลูคอทซ์ (Georg Lukács, พ.ศ. ๒๔๒๘-๒๕๑๔) เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาปรัชญาการตีความ

นักวิชาการกลุ่มนี้ต่างมีความเห็นร่วมกันว่า เป้าหมายหลักของศาสตร์เกี่ยวกับมนุษย์หรือสังคมศาสตร์ ไม่ใช่การอธิบายกิจกรรมของมนุษย์ แต่ควรเป็นการตีความกิจกรรมของมนุษย์ อย่างไรก็ตาม นักวิชาการกลุ่มนี้มีความขัดแย้งกันในเรื่องวิธีการศึกษาหรือสิ่งที่ศึกษา จึงทำให้เกิดแนวทางการตีความกลุ่มต่าง ๆ ตามมา เช่น การตีความการกระทำระหว่างกันเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism) การตีความปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) การตีความเชิงชาติพันธุ์ (Ethnomethodology) การศึกษาเชิงวัฒนธรรม (Cultural Studies) วิธีการศึกษาเฉพาะกรณี (Case Study Method) และสังคมวิทยาสำนักชิคาโก (Chicago School Sociology) เป็นต้น

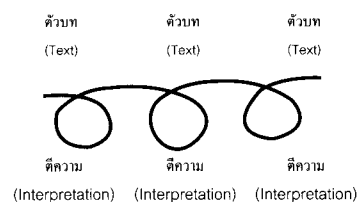
เวเบอร์ เป็นนักสังคมวิทยาคนสำคัญที่มีอิทธิพลต่อปรัชญาการตีความ โดยการเสนอความคิดว่า ในการศึกษาการกระทำระหว่างกันของคนในสังคมนั้น ใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอที่จะเชื่อถือได้ แต่ต้องพยายามทำความเข้าใจพฤติกรรม ความรู้สึก และความคิดเห็นของผู้อื่นด้วย โดยการเข้าไปมีส่วนร่วมภายในเหตุการณ์หรือพฤติกรรมของบุคคลที่ต้องการศึกษาโดยตรง (Sympathetic Understanding) โดยเรียกวิธีการศึกษาดังกล่าวว่า “verstehen” หรือ “การทำความเข้าใจเชิงการตีความ”

๒. แนวคิดหลัก

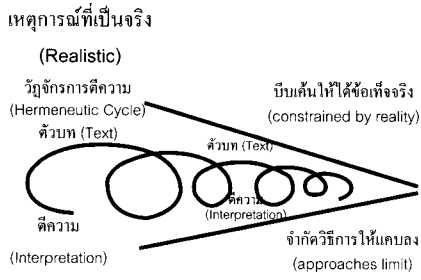
การวิเคราะห์ในเชิงการตีความไม่

ได้มีขอบเขตอยู่ที่ผลงานของแต่ละบุคคล เช่น เอกสาร ข้อความ รูปภาพ ฯลฯ เท่านั้น แต่รวมถึงพฤติกรรมและการกระทำของแต่ละบุคคลด้วย ปรัชญาการตีความเป็นการค้นหาความชัดเจนด้วยการทำความเข้าใจจากความหมายที่แต่ละบุคคลแสดงออกมาในรูปของการกระทำ พฤติกรรม ถ้อยคำ สิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ และรวมถึงปรากฏการณ์ทางสังคม กระบวนการตีความของปรัชญาการตีความมีลักษณะเป็นวัฏจักร (Cycle) โดยการตีความกลับไปกลับมาระหว่างภาพรวมกับรายละเอียดของสิ่งที่ทำการตีความ การได้มาซึ่งข้อค้นพบใหม่ที่ได้จากการตีความซ้ำ อาจพบได้จากทุกครั้งที่มีการตีความใหม่ หรือจากผู้ตีความคนใหม่ ซึ่งสามารถเกิดขึ้นได้ตลอดเวลา เช่นเดียวกับที่เราได้รับความเข้าใจที่แตกต่างกันเล็กน้อยในแต่ละครั้งที่เราอ่านหนังสือหรือดูภาพยนตร์ เป็นต้น

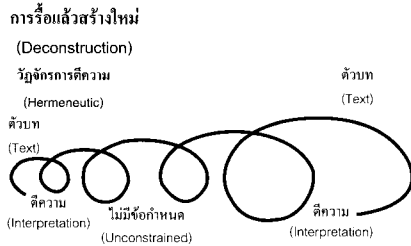
วัฏจักรการตีความ
(Hermeneutic Cycle)

กระบวนการของการตีความหากถูกกำหนดให้อยู่ภายใต้ข้อกำหนดเฉพาะที่เป็นเอกสาร หรือหลักฐานเชิงประจักษ์ หรือความเป็นจริงของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง วัฏจักรของการตีความจะมีลักษณะที่ค่อย ๆ แคบลง

แต่หากใช้ทัศนะของโทมัส กูห์น (Thomas Kuhn, พ.ศ. ๒๔๖๕-๒๕๓๘) ด้วยการเปลี่ยนโลกทัศน์ (Alternative Vision) ไม่ให้อยู่ภายใต้ข้อกำหนดหรือภายใต้การควบคุมในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง วัฏจักรของการตีความจะมีลักษณะที่เรียกว่า การรื้อแล้วสร้างใหม่^๖ (Deconstruction)

ขั้นตอนของการตีความตามแนวของปรัชญาการตีความ สามารถจำแนกเป็นลำดับขั้นได้ดังนี้

๑. การสร้างกรอบคำถามของการวิจัย
๒. การรื้อโครงสร้าง ที่เป็นกรอบแนวคิด

การให้ความหมาย วิธีการสังเกต และการวิเคราะห์ที่ผู้ศึกษาเสนอไว้

๑. การจับเนื้อหาของปรากฏการณ์ (Capture) ค้นหาว่าอะไรคือปรากฏการณ์ที่จะศึกษา

๔. การใส่/เก็บไว้ในวงเล็บ (Bracketing)^๗ โดยการนำเอาปรากฏการณ์หรือวัตถุมาเปลี่ยนมุมมอง โดยมองเข้าไปภายในแทน เพื่อค้นหา รวมถึงกำจัดสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องออกไป

๕. การสร้างใหม่ (Construction) โดยการจำแนกประเภทและจัดลำดับจากการใส่วงเล็บ และทำการประกอบเป็นปรากฏการณ์ใหม่ในรูปของเรื่องราวที่สอดคล้องกันทั้งหมด

๖. การจัดการให้เข้ากับบริบท (Contextualization) โดยการตีความโครงสร้างและให้ความหมายโครงสร้างที่เกิดขึ้นใหม่ให้ตรงกับบริบทที่เป็นจริง

การตีความมีหลายประเภท งานที่ตีความอาจเป็นงานเขียนหรืองานบันทึกจากการสังเกต เรื่องที่ทำการตีความอาจเป็นประวัติบุคคล สถานการณ์ทางสังคม ความสัมพันธ์ทางสังคม การกระทำระหว่างกันทางสังคม ระดับของการพัฒนาอาจเป็นพัฒนาในระดับจุลภาคหรือระดับมหภาค หรืออาจเป็นการพัฒนาแบบผิวเผินหรือแบบลึกซึ้งก็เป็นได้ โดยทั่วไปการตีความสามารถจำแนกได้เป็น ๓ ประเภท ดังนี้

๑. การตีความอย่างผิวเผิน (Thin Interpretation) โดยลำดับเหตุการณ์เพื่อแสดงถึงความเป็นเหตุเป็นผล เช่น คนกำลังวิ่งข้ามถนนเมื่อรถโดยสารกำลังมาถึง เป็นต้น
๒. การตีความอย่างประณีต (Thick Interpretation) โดยรวบรวมข้อมูลทั้งด้าน

^๖ มีการเรียกกันอย่างหลากหลาย เช่น การรื้อสร้าง การรื้อ-สร้าง การรื้อถอน วาทกรรมการรื้อการตีความ

^๗ เป็นวิธีการศึกษาปรากฏการณ์ของเอ็ดมันด์ กุสตาฟ อัลเบรท ฮัสเซิร์ล (Edmund Gustav Albrecht Husserl: 1859-1938) ที่เชื่อว่าการมองปรากฏการณ์หรือวัตถุในโลกนี้จากภายนอกนั้นทำให้เรารู้แต่เพียงว่ามันคืออะไร (what is it) แต่ถ้าเรามองเข้าไปข้างในแทนการมองจากภายนอก จะทำให้เราเห็นแก่นสารของปรากฏการณ์หรือวัตถุ

บริบท การกระทำระหว่างกันทางสังคม และประวัติศาสตร์เข้ามาใช้ในการตีความร่วมกัน

๓. การตีความแบบคงสภาพเดิม (Native Interpretation) โดยผู้ตีความจะแสดงให้เห็นประโยชน์ของข้อความที่เป็นพฤติกรรมหรือการกระทำของบุคคลที่ศึกษา

๔. การตีความในฐานะผู้สังเกตการณ์ (Observer Interpretation) โดยผู้สังเกตจะแสดงให้เห็นประสบการณ์และวาทะของผู้สังเกตเอง การตีความแบบนี้ผู้สังเกตอาจใช้เหตุผลเดี่ยวๆ (Monologic) และอำพรางหรือปิดบังการแสดงความคิดเห็นหรือคำพูดของสิ่งที่ทำการศึกษา หรือใช้การโต้ตรง (Dialogic) และการเชื่อมโยง (Polyphonic) ด้วยการสะท้อนให้เห็นบทสนทนาระหว่างผู้สังเกตกับผู้ศึกษาด้วย

๕. การตีความเชิงวิเคราะห์ (Analytic Interpretation) มักจะเป็นแบบแผนตามความเป็นเหตุเป็นผลของเหตุการณ์หรือประสบการณ์ชุดหนึ่ง ที่มาจากทฤษฎีที่ผู้สังเกตนำไปใช้ในสถานการณ์การวิจัย

๖. การตีความเชิงพรรณนาบริบท (Descriptive-contextual) จากประสบการณ์ใดประสบการณ์หนึ่งหรือกรณีใดกรณีหนึ่ง อาจเป็นการตีความจากคุณสมบัติพิเศษเฉพาะของกรณีที่ศึกษาหรืออาจเป็นการมองในหลาย ๆ มิตินៃกรณีที่ศึกษา ในการพรรณนาอาจใช้ทั้งข้อเท็จจริงและการตีความร่วมกัน กล่าวคือ ข้อเท็จจริงเป็นการตีความในลักษณะพรรณนาความเป็นบริบทจากข้อสันนิษฐานของชุดข้อมูลที่บันทึกจากประสบการณ์ของสิ่งที่ศึกษา ส่วนด้านการตีความเป็นการอาศัยเหตุผลจากเรื่อง

บรรยายไว้แต่เดิมหรือมีผู้เคยตีความไว้แล้ว

๗. การตีความเชิงความสัมพันธ์แบบปฏิสัมพันธ์ (Relational-interactive) ที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ทางสังคมและการกระทำระหว่างกันทางสังคมที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ที่ศึกษา

การตีความที่ดีควรจะเป็นการตีความความสัมพันธ์แบบปฏิสัมพันธ์ (Relational and Interactive) มากกว่าการใช้บริบท (Contextual) และการตีความควรอาศัยการพรรณนาแบบประณีต (Thick) ด้วยข้อมูลตามความเป็นจริงที่เป็นรูปธรรม และไม่ต้องวิเคราะห์โดยใช้ภาษาและความคิดของผู้วิจัย (Nonanalytic)

๓. จุดแข็งและจุดอ่อน

จุดแข็ง

๑. เนื่องจากพฤติกรรมของมนุษย์มีความแตกต่างกัน ดังนั้นจึงต้องใช้วิธีการที่แตกต่างกันในการอธิบายเรื่องที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์

๒. สามารถอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ได้อย่างละเอียดรอบด้านทั้งสิ่งที่สังเกตเห็นได้และไม่สามารถสังเกตเห็นได้ เพื่อชี้ให้เห็นว่าเขากำลังทำอะไร ที่ไหน เมื่อใด อย่างไร และมีอะไรเป็นมูลเหตุจูงใจให้กระทำ

จุดอ่อน

๑. ไม่สามารถตรวจสอบผลการศึกษได้ เพราะเป็นจินตนาการของผู้ตีความ

๒. ให้ผลการศึกษาที่แตกต่างกันตามประสบการณ์และความรู้สึกนึกคิดของผู้ตีความ

๓. ไม่ได้ให้ความสนใจต่อการเปลี่ยนแปลงและองค์ประกอบอื่นที่เป็นโครงสร้างของสังคมอันมีผลกระทบต่อเรื่องที่ทำการศึกษา

การบรรยายและอธิบายที่ต้องการสะท้อนให้เห็นความรู้สึกนึกคิดของตัวบท คนและปรากฏการณ์ทางสังคมอย่างลึกซึ้ง ทำให้นักวิจัยต้องเข้าไปคลุกคลีหรือเกาะติดอยู่กับสิ่งที่ทำการศึกษา ดังนั้นจึงเหมาะกับวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เป็นรายละเอียดของสิ่งใดสิ่งหนึ่งรวมถึงบริบทที่อยู่โดยรอบ แต่ก็มิได้หมายความว่า การนับไม่สามารรถใช้กับกรณีนี้ได้ เพราะการนับเป็นจำนวนของสิ่งที่ปรากฏอยู่ในตัวบท คนและเหตุการณ์ เพื่อนำมาสรุปประกอบการศึกษาก็สามารถทำได้

แนวคิดแบบสัจนิยม (Realism)

๑. ความเป็นมาและพัฒนาการ

โสกราตีส (Socrates, ๔๘-๑๔๔ ปีก่อนพุทธศักราช) เพลโต (Plato, ๑๑๖-๑๓๖ ปีก่อนพุทธศักราช) และอริสโตเติล (Aristotle, ๑๕๕-๒๒๑ ปีก่อนพุทธศักราช) นักปรัชญากรีกสมัยโบราณ อาจถือได้ว่าเป็นผู้ให้กำเนิดลัทธิสัจนิยม

โสกราตีส มีความเชื่อว่า มนุษย์เป็นเครื่องวัดสรรพสิ่ง ความจริง ความรู้ ความถูกต้อง ขึ้นอยู่กับมนุษย์แต่ละคน ดังนั้น ความจริงแท้ ความรู้ที่แท้จริง ที่เป็นสากลสำหรับทุกคนไม่มี โสกราตีส เชื่อว่า เหตุผลทำให้มนุษย์ทุกคนรู้ถึงความจริงที่เป็นสากล ซึ่งคนทุกคนรู้ได้ตรงกัน และความรู้ที่ตรงกันคือ มโนภาพ

เพลโตได้รับอิทธิพลด้านปรัชญามาจากโสกราตีส และเชื่อว่า ความรู้ต้องเป็นสากลสำหรับมนุษย์ทุกคน ความรู้มิใช่ผัสสะและมีไข่ความเห็น แต่ความรู้คือสิ่งที่มาจากเหตุผลที่เป็น

สากลแก่มนุษย์ทุกคน ความรู้เป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถเข้าถึงได้โดยเหตุผลหรือปัญญาเท่านั้น เหตุผลทำให้มนุษย์เข้าถึงสิ่งแท้จริง ทำให้มนุษย์ข้ามจากการรับรู้สิ่งที่มีอยู่จริงทางประสาทสัมผัส ไปสู่สิ่งที่มีอยู่จริงที่ไม่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส หรืออาจสรุปได้ว่า โลกที่เราเห็นด้วยตานี้ ยังมีโลกอีกโลกหนึ่งที่มนุษย์ไม่สามารถรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส คือ “โลกเหนือประสาทสัมผัส” ที่เรียกว่า มโนคติ (Idea) หรือแบบ (Form)

อริสโตเติล เชื่อว่า เหตุผลเป็นเครื่องมือแสวงหาความจริงและเหตุผลคือหลักฐานที่เรานำไปสนับสนุนความเชื่ออันใดอันหนึ่ง เพื่อพิสูจน์หาข้อเท็จจริง เหตุผลตามความเชื่อของอริสโตเติลมี ๒ ประเภท คือ เหตุผลแบบนิรนัย เป็นเหตุผลที่ยึดเอาความจริงจากส่วนรวมไปสู่ความจริงส่วนย่อย และเหตุผลแบบอุปนัย เป็นเหตุผลที่เอาความจริงส่วนย่อยไปสู่ความจริงส่วนรวม

ต่อมาในสมัยกลาง นักบุญโทมัส อไควนัส (St. Thomas Aquinas, พ.ศ. ๑๗๖๘-๑๘๑๗) พยายามพิสูจน์ความมีอยู่ของพระเจ้า ซึ่งเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถสัมผัสด้วยประสาทสัมผัส วิธีการของอไควนัสคือ ใช้ความคิดและเหตุผลค้นหาที่มาของปรากฏการณ์จนไม่สามารถค้นหาได้ต่อไป ซึ่งแนวทางดังกล่าวสามารถนำมาใช้กับการพิสูจน์ความมีอยู่ของสิ่งที่มนุษย์ไม่สามารถสัมผัสได้ในทฤษฎีวิทยาศาสตร์ เช่น อิเล็กตรอน

ปรัชญาสัจนิยมได้รับการยอมรับมากในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ เพราะว่าแนวความคิด

ของลัทธินี้มีความคิดเกี่ยวกับโลกภายนอกที่ใกล้เคียงกับทัศนะของคนทั่วไป ทั้งยังสอดคล้องกับสามัญสำนึกและวิทยาศาสตร์สมัยใหม่ แนวคิดแบบสัจนิยมเน้นหลักการเสนอทฤษฎีเกี่ยวกับสภาพของสิ่งต่าง ๆ ไม่ใช่ความรู้เกี่ยวกับสิ่งนั้นที่ได้จากการศึกษาโดยศาสตร์ทั้งหลาย หรืออาจกล่าวได้ว่าปรัชญาสัจนิยมให้ความสำคัญกับสภาพความเป็นจริงของสิ่งที่ศึกษามากกว่าการตรวจสอบและการพิสูจน์ความจริง (Put Ontology before Epistemology)

ลือค เป็นผู้เริ่มหรือเป็นต้นคิดในการแยกแยะสัจนิยมเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Realism) ให้เห็นแตกต่างไปจากสัจนิยมทั่วไป (Naive or Popular Realism) ในยุคแรก ลือคได้แบ่งแยกระหว่างจิต ความคิด และวัตถุว่ามีส่วนร่วมในกระบวนการของความรู้ ตามทัศนะของลือค จิตของมนุษย์ตั้งแต่เกิด มีความบริสุทธิ์เหมือนแผ่นกระดาษสีขาว ประสบการณ์เกี่ยวกับวัตถุถูกแปรเปลี่ยนเข้าไปสู่จิตในรูปของความคิดและความเข้าใจ (Notions) ความคิดและความเข้าใจเหล่านี้คือสิ่งที่เรียกว่า ความคิดทั่วไป (Simple Ideas) และเมื่อความคิดหลาย ๆ ความคิดรวมกันเข้าจึงกลายเป็นความคิดที่ซับซ้อน (Complex Ideas) ดังนั้น ความรู้เรื่องของวัตถุของเรา เป็นสิ่งที่เกิดจากความคิดที่ถูกสร้างขึ้นมาจากประสบการณ์ ไม่ใช่เกิดจากการรับรู้โดยตรง ความคิดเหล่านี้ไม่ใช่วัตถุ แต่เป็นตัวแทนของวัตถุ ทฤษฎีของลือค จึงได้รับการขนานนามว่า เป็นแนวคิดการรับรู้ด้วยตัวแทน (Representationalism) หรือ สัจนิยมเชิงวิทยาศาสตร์ที่ถือว่า ความรู้เกิดจากความคิด

และประสบการณ์ ความคิดจัดประสบการณ์เกี่ยวกับวัตถุนำเข้าไปสู่จิต แล้วเกิดความรู้ขึ้น (ความคิด-ประสบการณ์-จิต-ความรู้)

บาสเตียน คอร์เนลิส แวน ฟราเอสเซน (Bastiaan Cornelis van Fraassen, พ.ศ. ๒๔๘๔-ปัจจุบัน) เป็นนักปรัชญาวิทยาศาสตร์ชาวเนเธอร์แลนด์ที่สอนอยู่ในมหาวิทยาลัยของสหรัฐอเมริกาหลายแห่ง เป็นคนหนึ่งที่หันเหความคิดจากสำนักปฏิฐานนิยม มาเป็นแบบสัจนิยมเชิงวิทยาศาสตร์ และมีความเชื่อว่า ภายในโลกที่มนุษย์ไม่สามารถยังเห็นด้วยประสาทสัมผัสนั้น จะต้องมီးอะไรสักอย่าง ที่เชื่อมโยงมาหาโลก ที่เรสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสกับสิ่งที่อยู่ในโลกพื้นประสาทสัมผัสของเรา แม้ว่าเราจะไม่รู้ว่าสิ่งนั้นคืออะไร แต่เราก็มั่นใจได้ว่าสิ่งนั้นต้องมีอยู่

อัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ (Albert Einstein, พ.ศ. ๒๔๒๒-๒๔๘๘) เป็นนักปรัชญาวิทยาศาสตร์ที่นักสัจนิยมเชิงวิทยาศาสตร์มักอ้างถึงเสมอ เพราะเขาเชื่อว่า สิ่งที่เราเห็นหรือสัมผัสนั้นเป็นเรื่องของความลึกลับ การเกิดวิหยาการทั้งหลายมีที่มาจากความรู้ลึกในเรื่อของความลึกลับ ความรู้อันสูงสุดเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่อาจเข้าใจได้ทั้งหมด เราจึงเข้าใจแต่เพียงลักษณะเบื้องต้นเท่านั้น

ตอนต้นคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ จอร์จ เอดเว็ด มัวร์ (George Edward Moore, พ.ศ. ๒๔๑๖-๒๕๐๑) นักปรัชญาชาวอังกฤษ ได้เสนอความคิดใหม่ต่อวงการปรัชญาสัจนิยมว่า สิ่งทั้งหลายหรือวัตถุ (โลกภายนอก) สามารถมีอยู่ได้

ด้วยตัวของมันเอง โดยไม่ขึ้นอยู่กับความรู้ของจิตมนุษย์ (โลกภายใน) แต่อย่างไร เพื่อโต้แย้งความเชื่อภายใต้แนวคิดแบบจิตนิยม (Idealism) และแนวคิดแบบวิมตินิยม/กังขาคติ^๙ (Skepticism) ที่ครอบงำกลุ่มนักปรัชญาอังกฤษ ที่ยอมรับกันว่า สิ่งทั้งหลายหรือวัตถุ (โลกภายนอก) ไม่สามารถมีอยู่ได้ โดยเป็นอิสระจากจิตมนุษย์ (โลกภายใน) ได้ ข้อโต้แย้งของมัวร์ ทำให้เกิดแนวคิดแบบสังคมนิยมใหม่ (Neo or New Realism) ที่ปฏิเสธวิธีการหาความรู้หรือการตอบปัญหาแบบทวินิยม^{๑๐} (Dualism) ของลือคและแนวคิดแบบสังคมนิยมเก่า แต่แนวคิดแบบสังคมนิยมใหม่ก็ถูกวิจารณ์ในปัญหาของการลดทอนในการรับรู้ที่เชื่อว่า คุณสมบัติของสิ่งต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เรารับรู้เป็นคุณสมบัติจริงของสิ่งนั้น เพราะคุณสมบัติที่เรารับรู้อาจไม่ใช่คุณสมบัติที่แท้จริงของสิ่งนั้น เช่น การเห็นเส้นขอบฟ้าแล้วสรุปว่าโลกแบน การเห็นผิวผนังสีเขียวแล้วสรุปว่าเนื้อข้างในเป็นสีเขียว เป็นต้น

บนเส้นทางของการโต้แย้งเกี่ยวกับการรู้หรือรับรู้จากการใช้ประสาทสัมผัส (Sense-data) ระหว่าง คุณสมบัติปฐมภูมิ^{๑๑} (Primary Qualities) กับคุณสมบัติทุติยภูมิ^{๑๒} (Secondary Qualities) รอย บัสเกอร์ (Roy Bhaskar, พ.ศ. ๒๔๘๖-ปัจจุบัน) นักปรัชญาชาวอังกฤษ ได้เสนอตัวแบบเพื่อปรับปรุงการอธิบายทาง

วิทยาศาสตร์ตามแนวคิดแบบปฏิฐานนิยม และแนวคิดแบบสัมพัทธนิยม (Relativism) บนฐานความคิดแบบอูตรภาพ^{๑๓} (Transcendence) ของคานท์ โดยแบ่งองค์ความรู้ (Objects of Knowledge) ออกเป็น ๒ ส่วน คือ ความรู้ที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง (Intransitive) เป็นความรู้ที่มีอยู่โดยปราศจากการรับรู้ของมนุษย์ และเป็นอิสระจากปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ และความรู้ที่ต้องมีการแปลความ (transitive) เป็นความรู้ที่มนุษย์ต้องนำไปใช้ด้วยการตีความ (Interpretable) จินตนาการ (Imagination) สร้างสรรค์ (Creation) และบรรยายด้วยภาษา (Linguistic Description)

บัสเกอร์เรียกแนวคิดที่พัฒนาขึ้นมาใช้ในด้านวิทยาศาสตร์ว่า สังคมนิยมแบบอูตรภาพ (Transcendental Realism) เป็นวิธีการศึกษาจากวัตถุที่มีความเป็นจริง (Real) จับต้องได้ (Manipulable) มีโครงสร้างภายใน (Internal Mechanism) ที่สามารถนำมาทำให้เป็นสิ่งที่ปรากฏให้เห็น (Particular Outcomes) เพื่อนำไปใช้ในการทดลอง โดยโต้แย้งวิธีการศึกษาหาความรู้ตามแนวคิดแบบปฏิฐานนิยมและจิตนิยมอูตรภาพ (Transcendental Idealism) ที่ไม่สามารถเปิดเผยให้เห็นลักษณะที่สำคัญของความจริง (True Significance) จากประสบการณ์ในด้านวิทยาศาสตร์ เพราะมีบางเหตุการณ์ที่มี

^๙ เป็นปรัชญาที่ยึดมั่นในเหตุผล ไม่ให้เชื่อสิ่งใดที่พิสูจน์ไม่ได้ทุกอย่างจะต้องถูกสงสัยไว้ก่อน และการที่จะคลายความสงสัยได้ก็ต้องอาศัยการเรียนรู้

^{๑๐} แนวคิดที่เชื่อว่า ทั้งจิตและวัตถุเป็นสิ่งที่แท้จริงและเป็นสิ่งที่สัมพันธ์กัน

^{๑๑} ลักษณะทางกายภาพที่ติดตัวอยู่กับสิ่งทั้งหลายและเป็นอิสระจากผู้รับรู้ เช่น ปริมาตร ขนาด รูปร่าง การเคลื่อนที่ ฯลฯ

^{๑๒} ลักษณะทางคุณภาพที่ไม่แท้และเปลี่ยนแปลงได้ ตามความรู้ที่ผู้รับรู้ได้จากการสัมผัสของผู้รับรู้ เช่น สี กลิ่น รส เสียง ฯลฯ

^{๑๓} สภาพที่อยู่นอกขอบเขตการรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส

ความเป็นอิสระจากประสบการณ์อย่างแท้จริง เมื่อประสบการณ์ที่มีต่อวัตถุมีการเปลี่ยนแปลงไปจากกาลและเทศะที่เกิดขึ้น วัตถุนั้นก็จะเปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น นาย ก เห็นพระอาทิตย์ขึ้นทุกวัน แต่นาย ข เห็นพระอาทิตย์ตกทุกวัน แสดงให้เห็นว่า ทั้งสองเห็นด้วยวิธีการที่แตกต่างกัน เหตุการณ์อาจสร้างความเป็นจริงที่ไม่ได้รับการสนใจและไม่ปรากฏให้เราได้เห็นก็เป็นได้ ดังนั้นนักวิทยาศาสตร์จึงควรมีความเข้าใจในกระบวนการของภาววิทยา (Ontology Process) ที่เป็นโครงสร้างหรือกลไกของสิ่งๆ ที่ทำการศึกษ เพื่อนำไปใช้ในการปรับปรุงแนวคิดของนักวิทยาศาสตร์

ต่อมาบัสเกอร์ได้ขยายแนวคิดดังกล่าวไปใช้ในด้านมนุษยศาสตร์ และเรียกว่า ธรรมชาตินิยมเชิงวิจารณ์ (Critical Naturalism) พร้อมกับชี้ให้เห็นว่า วิธีการค้นหาความรู้ด้านมนุษยศาสตร์มีจุดอ่อน เพราะถูกครอบงำด้วยวิธีการแบบอภิทฤษฎี (Metatheoretical) และการนำเอาวิธีการแบบปฏิฐานนิยมมาใช้เหมือนกับสาขาวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ภายใต้แนวคิดแบบธรรมชาตินิยมเชิงวิจารณ์มีทัศนะว่า ตัวแบบสังคมนิยมแบบอูตรภาพที่ใช้ในวิทยาศาสตร์สามารถนำไปปรับใช้ได้ทั้งโลกที่เป็นกายภาพและโลกของมนุษย์ แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อนำเอาไปใช้ในการศึกษาโลกของมนุษย์ บางสิ่งบางอย่างที่เป็นรากฐานที่มีอยู่ในโลกของมนุษย์ย่อมมีความแตกต่างไปจากโลกที่เป็นกายภาพ รวมถึงการศึกษาเพื่อบอกถึงโครงสร้างของ

การเกิดเหตุการณ์ทางสังคมนั้น ต้องยอมรับและตระหนักไว้ว่า โลกของมนุษย์ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง (Flux) มากกว่าโลกที่เป็นกายภาพ ดังนั้นจึงต้องทำการปรับปรุงวิธีการให้เหมาะสมกับสิ่งที่ทำการศึกษา นี่คือนักบัสเกอร์ได้ย้ำไว้ว่า ต้องแยกการทำงานออกจากการอธิบาย

สังคมนิยมเชิงวิจารณ์^{๑๓} (Critical Realism) ไม่ใช่คำที่บัสเกอร์ประดิษฐ์ขึ้นแต่เขาเป็นผู้พัฒนาแนวคิดที่ทำให้เกิดความนิยมอย่างกว้าง โดยมีจุดมุ่งหมายในการต่อต้านปรัชญาวิทยาศาสตร์แบบประจักษ์นิยม ที่เกิดจากการรวมกันของสองแนวทางปรัชญา คือ สังคมนิยมแบบอูตรภาพ (Transcendental Realism) และธรรมชาตินิยมเชิงวิจารณ์ (Critical Naturalism) รวมถึงการยืมเอาความคิดทั้งของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Marx, พ.ศ. ๒๓๑๖-๒๔๒๖) นักปรัชญาชาวเยอรมัน และแอนโทนี กิดเดนส์ (Anthony Giddens, พ.ศ. ๒๔๘๑-ปัจจุบัน) นักสังคมวิทยาชาวอังกฤษมาใช้ มีภาววิทยาที่เป็นวัตถุวิสัย (Objective Ontology) และมีญาณวิทยาที่เป็นจิตวิสัย (Subjective Epistemology) โดยแบ่งแยกความจริงเป็น ๓ ระดับ คือ ระดับเชิงประจักษ์ (Empirical Level) หรือเป็นประสบการณ์ระดับตามความเป็นจริง (Actual Level) หรือเป็นเหตุการณ์ และระดับแท้จริงหรือมูลเหตุ (Real or Causal Level) หรือเป็นโครงสร้างเชิงสาเหตุ (Causal Mechanism)

^{๑๓} เป็นคำที่เคยปรากฏอยู่ในงานของ Aloys Riehl ที่เขียนในปี พ.ศ. ๒๔๓๐ ชื่อว่า "Zur Wissenschaftslehre und Metaphysik" หรือ "Teaching of Science and Metaphysics"

๒. แนวคิดหลัก

แนวคิดแบบสัจนิยมมีความเชื่อตรงกันข้ามกับแนวคิดแบบคตินิยม^{๑*} (Idealism) และแนวคิดแบบนามนิยม นักสัจนิยม (Realists) เชื่อว่า มนุษย์เราเกิดมาพร้อมกับข้อจำกัดทางธรรมชาติในการรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัส แต่การเข้าใจโลกและจักรวาลไม่จำเป็นต้องผ่านประสาทสัมผัสอย่างเดียว เราสามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ด้วยเหตุผล และใช้เหตุผลค้นหาทางที่เป็นไปได้มีทิศทางที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ เมื่อได้แนวทางที่เป็นไปได้มาจำนวนหนึ่ง ก็ทำการค้นหาแนวทางที่มีเหตุผลและหลักฐานที่ปรากฏแก่ประสาทสัมผัสสนับสนุนมากที่สุด ดังนั้นสิ่งที่ไม่สามารถสังเกตได้ (Unobservables) เช่นอนุมูลของอนุภาคของปรมาณู (Quarks) หรือโครงสร้างสังคมที่สามารถที่จะสันนิษฐานได้ว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริง (มีสถานภาพเป็นภาววิทยา) ถ้าเราสามารถเห็นและวัดผลของสิ่งเหล่านั้น การพัฒนาทฤษฎีก็สามารถเกิดได้จากการอธิบายสิ่งที่เห็นและวัดได้ แต่ความเชื่อดังกล่าวไม่มีที่ยอมรับของนักประจักษ์นิยม เพราะถ้าไม่มีสิ่งใดที่สังเกตเห็นได้ เราก็ไม่สามารถที่จะสันนิษฐานได้ว่าสิ่งนั้นมีอยู่

ลัทธิสัจนิยมมีความเชื่อร่วมกันคือ เชื่อในการมีอยู่ของวัตถุหรือสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติ โดยไม่ขึ้นอยู่กับการรับรู้ โดยให้ความสำคัญกับการแสวงหาความรู้จากภาวะตามธรรมชาติของปรากฏการณ์ตามธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ของสังคม แต่นักปรัชญาสัจนิยมยังมีความคิด

แตกต่างกันใน ๒ เรื่อง คือ ประการแรก ที่ว่าโลกภายนอกหรือวัตถุมีความจริงในตัวเองนั้นมันจริงในลักษณะใด ประการที่สอง ถ้าเชื่อว่าการมีอยู่ของวัตถุต่าง ๆ ไม่ขึ้นอยู่กับการรับรู้ของจิตมนุษย์แล้ว ในการรู้จักวัตถุนั้นเรารู้ได้อย่างไร คือ เรารู้จักมันโดยตรง หรือว่าต้องผ่านตัวกลางบางอย่างก่อน ความคิดเห็นที่แตกต่างกันดังกล่าวสามารถแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภทใหญ่ ๆ ดังนี้

๑. สัจนิยมโดยตรง (Direct Realism) สัจนิยมแบบนี้มีความเห็นว่า สิ่งที่เราได้เห็นหรือได้รับรู้นั้นเป็นการเผชิญหน้ากันอย่างตรงไปตรงมาระหว่างตัวเรากับวัตถุภายนอก ซึ่งปรัชญาสัจนิยมนี้จะตรงกันข้ามกับสัจนิยมโดยอ้อมที่ยืนยันว่า การรับรู้ในวัตถุนั้นเป็นการที่เรารับรู้ผ่านตัวแทนของวัตถุ ปรัชญาสัจนิยมโดยตรงสามารถจำแนกได้เป็น ๓ แบบดังนี้

- สัจนิยมแบบผิวเผิน (Naive Realism) มีความเชื่อว่า ทุกอย่างที่เราเห็นหรือได้รับรู้นั้น ล้วนเป็นความจริงทั้งสิ้น วัตถุต่าง ๆ มีคุณสมบัติอยู่ในตัว อย่างแท้จริง

- สัจนิยมแบบสามัญสำนึก (Commonsense Realism) มีความเชื่อว่า การรู้จักวัตถุทั้งหลาย คือ การกระทบกระทั่งกันโดยตรงระหว่างมนุษย์ในฐานะที่เป็นอินทรีย์มีชีวิตกับวัตถุต่าง ๆ ที่มีอยู่ในธรรมชาติ วัตถุเป็นทั้งสาเหตุให้เกิดการรับรู้และเป็นตัวที่ถูกรับรู้

- สัจนิยมใหม่ (New Realism) มีความเชื่อเหมือนกับ ๒ แบบแรกคือเรารู้จักกับ

^{๑*} แนวคิดที่เชื่อว่า โลกภายนอกหรือโลกที่เป็นจริงไม่สามารถแยกออกจากจิตหรือความรู้สึกนึกคิดได้

วัตถุโดยตรงไม่ผ่านหรืออาศัยความรู้สึกทางประสาทสัมผัส และอธิบายสาเหตุที่เราสามารถรับรู้คุณสมบัติได้แตกต่างกันไปทั้ง ๆ ที่เป็นสิ่งเดียวกันว่า เป็นที่ระบบประสาทของแต่ละคนเลือกที่จะรับรู้คุณสมบัติอย่างไรอย่างหนึ่ง แต่ทุก ๆ คุณสมบัติก็เป็นคุณสมบัติจริง ๆ ของวัตถุ

๒. สัจนิยมโดยอ้อม (Indirect Realism) มีความเชื่อว่า คนเรารับรู้วัตถุโดยผ่านตัวกลางบางอย่างปรัชญาสัจนิยมโดยอ้อมสามารถจำแนกได้เป็น ๓ แบบ ดังนี้

- สัจนิยมแบบตัวแทน (Representative Realism) มีความเชื่อว่า การรู้จักวัตถุต้องรู้จักผ่านตัวแทนคือความรู้สึกทางประสาทสัมผัสวัตถุต่าง ๆ มีแต่คุณสมบัติปฐมภูมิเท่านั้น ไม่มีคุณสมบัติทุติยภูมิ ดังนั้นความรู้สึกทางประสาทสัมผัสของเราจะเหมือนกับคุณสมบัติปฐมภูมิของจริงในวัตถุ แต่จะไม่เหมือนกับคุณสมบัติทุติยภูมิ เพราะตัววัตถุไม่มีคุณสมบัตินี้

- สัจนิยมแบบวิจารณ์ (Critical Realism) มีความเชื่อว่า การรู้จักวัตถุไม่ใช่เป็นการรับรู้วัตถุตัวจริงเหมือนอย่างสัจนิยมใหม่ แต่เป็นการที่คนเรารู้จักโดยผ่านตัวกลางที่เรียกว่า “ข้อมูล” ที่ได้มาโดยอ้อมรับสัมผัส ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ในสภาวะร่วมกันระหว่างจิตของผู้ที่รับรู้กับวัตถุจริง วัตถุจริงเป็นอย่างไรนั้นเราไม่อาจรู้ได้ เพราะเมื่อคนเรารับรู้สิ่งใด ๆ ก็ตาม ต้องมีการเพิ่มเติมเนื้อหาทางจิตเข้าไปด้วยเสมอ เช่น ตัดสินหรือตีความสิ่งนั้น ๆ ดังนั้นในการรับรู้จึงมีปัจจัย ๓ อย่าง คือ จิตผู้รู้ วัตถุในสภาพดั้งเดิม และข้อมูลซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เป็นวัตถุของการรับรู้ซึ่งได้ถูกเพิ่มเติมเนื้อหาทางจิต

เข้าไปแล้ว

เราอาจสรุปสาระสำคัญตามความเชื่อของนักปรัชญากลุ่มสัจนิยมได้ดังนี้

๑. นักสัจนิยมเชื่อว่า วัตถุมีอยู่อย่างอิสระ แม้ว่าเราจะรู้หรือไม่รู้ มันก็มีอยู่

๒. นักสัจนิยมเชื่อว่า คุณสมบัติของวัตถุมีอยู่ในตัววัตถุเอง คุณสมบัติเป็นส่วนแห่งวัตถุไม่อาจแยกจากวัตถุได้

๓. นักสัจนิยมเชื่อว่า วัตถุและความคิดมีความสัมพันธ์ต่อกัน

๔. นักสัจนิยมเชื่อว่า จิตรู้วัตถุได้โดยตรงและโดยอ้อม ถ้าเป็นความคิดเชิงเดี่ยว จิตรู้วัตถุโดยตรง ถ้าเป็นความคิดเชิงซ้อน จิตรู้วัตถุทางอ้อม

๕. นักสัจนิยมเชื่อว่า วัตถุแต่ละอย่างปรากฏแก่คนทุกคนเหมือนกัน (Naive Realism) แต่อีกกลุ่มถือว่า วัตถุขึ้นเดียวกันแต่คนอาจรู้จักมันต่างกัน (Representationalism)

สัจนิยมเชิงวิทยาศาสตร์มีแนวคิดเช่นเดียวกับปฏิฐานนิยมที่มองปรากฏการณ์ต่าง ๆ เป็นโลกของวัตถุ สิ่งที่ศึกษาไม่ว่าจะเป็นคนหรือวัตถุไม่ได้แตกต่างกันในสาระสำคัญ และสามารถอธิบายได้โดยหลักการเดียวกัน

แนวคิดแบบสัจนิยมเชิงวิทยาศาสตร์มีเป้าหมายในการแสวงหาความรู้เหมือนกับแนวคิดแบบปฏิฐานนิยม ที่อาศัยหลักเหตุผลและหลักฐานเชิงประจักษ์ แต่แนวคิดแบบสัจนิยมเชิงวิทยาศาสตร์ให้ความสำคัญกับการอธิบายมากกว่าการทำนายปรากฏการณ์ และมีความคิดว่าความรู้ที่แท้จริงมาจากจิตใจของคน ดังนั้นการอธิบายในทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ

หรือสังคมศาสตร์ ควรแสดงกลไกที่สำคัญ ที่มองไม่เห็นอันเป็นสาเหตุให้เกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ไม่ใช่แสดงว่าปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งปกติที่มองเห็นได้เท่านั้น

แม้ว่าแนวคิดแบบสังคมนิยมเชิงวิทยาศาสตร์จะมีเป้าหมายในการแสวงหาความรู้เหมือนกับแนวคิดแบบปฏิฐานนิยม แต่รอย บาสกา (Roy Bhaskar) และอเล็กซานเดอร์ เว็นด์ท์ (Alexandre Wendt, พ.ศ. ๒๕๐๑-ปัจจุบัน) ได้จำแนกให้เห็นความแตกต่างระหว่างลักษณะทางธรรมชาติ (Natural Kinds) และลักษณะทางสังคม (Social Kinds) ไว้ดังนี้

๑. ลักษณะทางสังคม มีความเฉพาะด้านของกาลและเทศะ มากกว่า ลักษณะทางธรรมชาติ เพราะความชัดเจนของลักษณะทางสังคมมีความสัมพันธ์กับเวลาและสถานที่

๒. ลักษณะทางสังคม มีการผันแปรที่เชื่อมโยงระหว่างความเชื่อหรือแนวความคิดกับผู้กระทำทางสังคม

๓. ลักษณะทางสังคม มีการผันแปรตามการกระทำของมนุษย์ในแต่ละสถานที่

๔. ลักษณะทางสังคม มีโครงสร้างภายในและโครงสร้างภายนอกที่ไม่สามารถที่จะใช้วิธีการศึกษาแบบใดแบบหนึ่งด้วยการอธิบายตามอย่างลักษณะทางธรรมชาติ กระบวนการอธิบายปรากฏการณ์ตามแนวสังคมนิยมมีขั้นตอนพื้นฐาน ๓ ขั้นตอน ดังนี้

๑) ขึ้นเสนอแนวคิดและทฤษฎี เพื่อแสดงให้เห็น โครงสร้างกลไกความสัมพันธ์ของความเป็นเหตุเป็นผล และกลไกความสัมพันธ์ที่ทำให้เกิดปรากฏการณ์

๒) ขึ้นแสดงวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและหลักฐานมาพิสูจน์หรือสนับสนุนตัวแบบหรือโครงสร้างกลไกตามแนวคิดและทฤษฎี

๓) ขึ้นกำจัดทฤษฎีทางเลือก และสนับสนุนทฤษฎีที่สามารถอธิบายกลไกตามแนวคิดและทฤษฎีได้อย่างมีเหตุผล และน่าเชื่อถือ

นักสังคมนิยมเชื่อว่า ทฤษฎีเป็นสิ่งที่ให้ความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้ แต่ก็เป็นเรื่องยากที่จะทำให้เชื่อได้ว่าทฤษฎีเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิ่งที่ไม่สามารถสังเกตเห็นได้ หรืออาจเชื่อได้บ้างว่ามีเหตุผลที่ดีที่จะเชื่อว่าทฤษฎีดังกล่าวเป็นจริง เหตุผลที่จะทำให้สามารถเชื่อได้ว่า การอธิบายหรือทฤษฎีเป็นจริงคือ การใช้หลักฐานหรือวิธีการ โดยอ้อม เพราะตามแนวคิดของนักสังคมนิยมไม่สามารถสังเกตเห็นต่าง ๆ ได้โดยตรง

แนวคิดแบบปฏิฐานนิยมเป็นการสังเกตความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลที่เป็นระดับของเหตุการณ์ แต่แนวคิดแบบสังคมนิยมเป็นการค้นหาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Causal Relationship) ในระดับของกลไกที่เป็นต้นกำเนิด (Generative Mechanism) ของเหตุการณ์ต่าง ภายใต้การโต้แย้งที่ว่า ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุไม่สามารถจะลดทอนลงไปสู่การเกิดขึ้นร่วมกันอย่างคงที่เชิงประจักษ์ (Empirical Constant Conjunctions) ตามหลักของฮูว์ม กับข้อโต้แย้งที่ว่า ความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นร่วมกันอย่างคงที่ระหว่างเหตุการณ์นั้น ทั้งไม่เพียงพอและจำเป็นต่อการสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ

๓. จุดแข็งและจุดอ่อน

จุดแข็ง

๑. มีสมมติฐานที่แสดงรายละเอียดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างเหตุกับผลอย่างชัดเจน

๒. สามารถศึกษาและทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่ไม่สามารถมองเห็นถึงโครงสร้างและกลไกเบื้องหลังได้

จุดอ่อน

๑. เน้นการอธิบายโดยไม่ให้ความสำคัญต่อการทำนาย จึงเหมาะกับการแก้ไขปัญหา มากกว่าป้องกันกาเกิดปัญหา

๒. การสร้างตัวแบบกลไกและโครงสร้างเพื่อทดสอบหรือเทียบเคียงกับทฤษฎี เป็นการเน้นที่การตรวจสอบและสร้างความเข้าใจมากกว่าการมุ่งค้นพบสิ่งใหม่

การวิจัยที่วางอยู่บนฐานความเชื่อแบบสังนิยม อาจเลือกเอาวิธีการวิจัยเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพมาใช้ได้อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือควบคู่กันไปได้ เพราะแนวคิดแบบสังนิยมยอมรับการมีอยู่ของโครงสร้างหรือกลไกของสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่เบื้องหลังของโลกทางกายภาพและโลกของมนุษย์ การพิสูจน์โครงสร้างของสิ่งที่ต้องการศึกษาอาจสร้างขึ้นมาเป็นตัวแปรแล้วหาข้อมูลที่เป็นเชิงปริมาณมาสนับสนุน หรืออาจใช้การอธิบายสนับสนุนแทนการใช้ข้อมูล

สรุป

แนวคิดทั้ง ๓ สำนัก มีจุดยืนเดียวกันคือ การแสวงหาความรู้ แต่มีความทัศนะต่างกันในการได้มาซึ่งความรู้ ดังนั้นเพื่อให้เห็นภาพรวมที่เชื่อมโยงกันขององค์ความรู้ภาววิทยา และระเบียบวิธีของแต่ละสำนักจึงเปรียบเทียบเป็นตารางให้เห็นดังต่อไปนี้

ตารางที่ ๑ สรุปภาพรวมที่เชื่อมโยงกันขององค์ความรู้ ภาววิทยาและระเบียบวิธีของแต่ละสำนัก

	ปฏิฐานนิยม (Positivism)	การตีความ (Interpretivism)	สังนิยม (Realism)
ภาววิทยา (Ontology)	สิ่งที่ศึกษาไม่ว่าจะเป็นคนหรือวัตถุไม่ได้มีความแตกต่างกันในสาระสำคัญและสามารถอธิบายได้โดยหลักการเดียวกัน สิ่งที่ศึกษาจะต้องเป็นสิ่งที่สามารถสังเกตได้โดยประสาทสัมผัส	โลกของสิ่งที่มีชีวิตจิตใจต้องให้ความสำคัญกับความคิดที่แตกต่างกันของปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนในสังคม ดังนั้นพฤติกรรมอย่างเดียวกันนี้อาจอธิบายโดยอาศัยหลักการทั่วไป แต่ต้องทำความเข้าใจเป็นกรณีๆ ไป	ปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ทางสังคมมีภาวะตามธรรมชาติของตนเอง ไม่ได้ขึ้นอยู่กับกรรับรู้หรือการตีความของผู้ศึกษา

	ปฏิฐานนิยม (Positivism)	การตีความ (Interpretivism)	สังคมนิยม (Realism)
ญาณวิทยา (Epistemology)	วิทยาศาสตร์ธรรมชาติหรือสังคมศาสตร์ใช้วิธีการแสวงหาความรู้ด้วยวิธีการเดียวกัน โดยความรู้จะได้อาจมาจากประสบการณ์จากสิ่งที่ดำรงหรือปรากฏอยู่ในขณะนั้นเท่านั้น	วิทยาศาสตร์ธรรมชาติแตกต่างจากสังคมศาสตร์ต้องใช้วิธีการศึกษาที่แตกต่างกัน	วิทยาศาสตร์ธรรมชาติแตกต่างจากสังคมศาสตร์แต่เห็นว่าวิธีการทางวิทยาศาสตร์สามารถใช้ศึกษาสังคมศาสตร์ได้
ระเบียบวิธี (Methodology)	ทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ศึกษาความเชื่อมโยงอย่างสม่ำเสมอระหว่างตัวแปรที่เกี่ยวข้อง โดยเน้นการทำนาย (Predict) มีการตั้งสมมติฐานและพิสูจน์สมมติฐานโดยอาศัยกฎหรือหลักการทั่วไป	การทำความเข้าใจ (Understanding) แบบแผนของการเกิดปรากฏการณ์ โดยการเข้าไปอ่านความหมายหรือรับรู้สิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นในลักษณะเดียวกับผู้ที่มีบทบาทอยู่ในปรากฏการณ์นั้นเป็นกรณี ๆ ไป	ทดสอบกลไกความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร เน้นการอธิบาย (Explanation) สภาพของสิ่งที่ศึกษาอย่างลึกซึ้งว่าเหตุทำไปส่งผลได้อย่างไร มากกว่าการทำนาย มีการตั้งสมมติฐานและการพิสูจน์ที่ซับซ้อน

การได้มาซึ่งความรู้เพื่อให้ได้ข้อสรุปความรู้ ทำให้แต่ละแนวคิดมีวิธีการเข้าถึงข้อมูลและทำการรวบรวมข้อมูลแตกต่างกันคือ (๑) ความต้องการสร้างข้อสรุปทั่วไปจากความสัมพันธ์ของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็นตามทัศนะของนักวิจัยในกลุ่มปฏิฐานนิยมทำให้ต้องรวบรวมข้อมูลที่มีจำนวนมากที่พอจะใช้พิสูจน์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรได้ จึงต้องใช้วิธีการเชิงปริมาณในการทำวิจัย (๒) ความต้องการทำความเข้าใจเหตุการณ์/ปรากฏการณ์อย่างลึกซึ้งเฉพาะกรณีและไม่ได้มุ่งหวังในการสร้างข้อสรุปทั่วไปหรืออาจเป็นเพียงการสร้างข้อสันนิษฐานเบื้องต้นตามทัศนะของนักวิจัย

กลุ่มการตีความ การเข้าถึงข้อมูลจากมนุษย์หรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ต้องศึกษาความรู้ที่ลึกซึ้งนึกคิดของความเป็นมนุษย์ จึงนำไปสู่การรวบรวมข้อมูลเฉพาะเรื่องที่ไม่จำเป็นต้องใช้ข้อมูลจำนวนมากตามแบบการวิจัยเชิงคุณภาพแล้วพรรณนาและอธิบายให้เห็นความรู้ที่ได้จากสิ่งที่ทำการศึกษาเท่านั้นก็พอ และ (๓) ความต้องการพิสูจน์โครงสร้างหรือกลไกที่อยู่เบื้องหลังของเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ เพื่อค้นหาว่า มีส่วนประกอบที่แท้จริงเป็นอะไรและมีความเกี่ยวข้องกันอย่างไรตามทัศนะของนักวิจัยในกลุ่มสังคมนิยมทำให้สามารถเลือกทำการสำรวจข้อมูลด้วยวิธีการเชิงปริมาณเพื่อ

ทดสอบตัวแปร หรืออาจใช้วิธีเชิงคุณภาพเพื่อ
บรรยายและอธิบายให้เห็นความสัมพันธ์เชิง
โครงสร้างที่อยู่เบื้องหลังสิ่งของหรือเหตุการณ์
ของโลกทางการกายภาพและโลกของมนุษย์ที่
ทำการศึกษาก็ได้

อาจกล่าวโดยสรุปได้ว่า หากต้องการ
ศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปรที่เป็นสิ่งของใน
โลกทางการกายภาพและเหตุการณ์ในโลกของ
มนุษย์ก็ใช้การวิจัยเชิงปริมาณตามแนวคิดแบบ
ปฏิฐานนิยม หากต้องการศึกษาเหตุการณ์ใน
โลกของมนุษย์ก็ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพตามแนว
คิดแบบการตีความ และหากต้องการโครงสร้าง
หรือกลไกที่อยู่เบื้องหลังของสิ่งของในโลกทาง
กายภาพและเหตุการณ์ในโลกของมนุษย์ก็ใช้

การวิจัยเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพตามแนวคิด
แบบสังคมนิยม

นี่เป็นข้อสรุปวิธีการวิจัยที่อยู่บนฐาน
ความคิดของปรัชญาการวิจัย แต่ก็มีนักวิจัยทาง
สังคมศาสตร์จำนวนไม่น้อยที่เริ่มหันมาใ้
ความสนใจกับการวิจัยแบบผสมผสาน (Hybrid/
Mixed Research) นั่นก็คือ (๑) การสรุปจาก
ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ (๒) การสรุป
จากข้อมูลเชิงปริมาณและยืนยันด้วยข้อมูลเชิง
คุณภาพ (๓) การสรุปข้อมูลเชิงคุณภาพและ
ยืนยันด้วยข้อมูลเชิงปริมาณ และ (๔) การสรุป
เบื้องต้นด้วยข้อมูลเชิงคุณภาพ ยืนยันด้วยข้อมูล
เชิงปริมาณ และตรวจสอบข้อสรุปด้วยข้อมูล
เชิงคุณภาพอีกครั้ง

.....

บรรณานุกรม

๑๓๑. (๒๕๔๒). *ปรัชญาสามัญ*. วันที่สืบค้น ๑๓ สิงหาคม ๒๕๕๓, จาก <http://pantip.inet.co.th/café/library/topic/K579430.html>.
- จุฑาทิพย์ อุมะวิชณี, (ผู้แปล). (๒๕๔๒). *วิวัฒนาการแห่งความคิด: ภาคนุษย์และมนุษย์ชาติ* (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- เจษฎา ทองรุ่งโรจน์. (๒๕๔๓). *พจนานุกรมปรัชญา อังกฤษ - ไทย (English - Thai another philosophical dictionary)*. กรุงเทพฯ: โบบแดง.
- เฉลิมเกียรติ ผิวานวล. (๒๕๒๐). *แนวปรัชญาตะวันตก ฉบับ "สรรนิพนธ์"*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ชัยวัฒน์ อัดพัฒนา. (๒๕๓๓). *ปรัชญาตะวันตกร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์การศาสนา.
- ไชย ฌ พล. (ม.ป.ป.). *ประมวลความรู้ของมนุษยชาติและการพัฒนาปัญญาสู่อัจฉริยภาพ*. กรุงเทพฯ: พลัสเพรส.
- พระราชวรมนี (ประยูร ฐมมจิตโต). (๒๕๔๒). *วิทยาศาสตร์ในทรรศนะของพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิพัฒนาศักยภาพคน.
- _____. (๒๕๕๐). *ปรัชญากรีก: บ่อเกิดภูมิปัญญาตะวันตก* (พิมพ์ครั้งที่ ๖). กรุงเทพฯ: สยาม.
- พระอมรมนี (สุวรรณ วรฐายี). (๒๕๑๕). *แนวปรัชญาตะวันตก*. พระนคร: บรรณาการ.
- พุดวิทย์ บุญนาค และคณะ. (๒๕๕๒). *สารานุกรมปรัชญาออนไลน์ฉบับสังเขป*. วันที่สืบค้น ๕ ตุลาคม ๒๕๕๒, จาก <http://www.philospedia.net/index.html>.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๔๘). *พจนานุกรมศัพท์ปรัชญา อังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน* (พิมพ์ครั้งที่ ๔). กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ศรัณย์ วงศ์คำจันทร์. (ม.ป.ป.). *ปรัชญาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: อมรการพิมพ์
- สมภาร พรหมทา. (๒๕๔๐). *พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ ๒). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (๒๕๓๓). *ทฤษฎีสังคมวิทยา: เนื้อหาและแนวการใช้ประโยชน์เบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: เจ้าพระยาการพิมพ์.
- อนุสรณ์ ลิ้มมณี. (๒๕๔๒). *การอธิบายกับการวิเคราะห์ทางการเมือง: ข้อพิจารณาเบื้องต้นในเชิงปรัชญาสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: โครงการผลิตตำราและเอกสารการสอน คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Bhaskar, R. (1997). *A realist theory of science*. Retrieved October 11, 2009, from <http://criticalrealism.wikispaces.com/A+Realist+Theory+of+Science>.

- Bhaskar,R. (1998). *The possibility of naturalism twenty years on the possibility of naturalism*. Retrieved October 11, 2009, from <http://www.equinoxjournals.com/ojs/index.php/JCR/article/view/3616/2278>.
- Denzin, N. K. (1989). *Interpretive Interactionism*. Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Encyclopedia Britannica Online. (2009). *Logical positivism*. Retrieved August 19, 2009, from <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/471865/Positivism>.
- Farmer, R. A., & Gruba, P. (2004). *Critical realism: A Philosophical Foundation for Research in Integrative CALL*. Retrieved October 11, 2009, from <http://repository.unimelb.edu.au/10187/1354>.
- Holub, R. C. (1991). *Jürgen Hamermas: Critic in the public sphere*. New York: Routledge.
- Mallery, J. C., Hurwitz, R., & Duffy, G. (1986). *Hermeneutics: From textual explication to computer Understanding?*. Retrieved August 19, 2009, from <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/summary?doi=10.1.1.52.6695>.
- Oxbridge Essays. (n.d.). *Discuss Kant's claim that the antinomies are a refutation of transcendental realism*. Retrieved October 10, 2009, from <http://www.oxbridgeessays.com/services/undergraduate/custom-essays/examples/ex29-philosophy-kant-metaphysics.pdf>.
- Papa, S.M. B.I. (2009). *Critical Realism (CR) and Critical Discourse Analysis (CDA): reflections for the educator of languages in the process of emancipation and social transformation*. Retrieved October 11, 2009, from <http://www.uff.br/iacr/ArtigosPDF/05T.pdf>.
- Schneider, S. (1997). *Fundamental challenges to logical positivism [Part 1]*. Retrieved October 11, 2009, from <http://www.newrenaissance.com/positiv1.htm>.
- Theodorson, G. A. (1990). *Sociology: Principles and applications*. St. Paul, MN : West Pub.
- Wendt, A. (1999). *Social theory of international politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wikipedia. (2009a). *Critical realism*. Retrieved October 11, 2009, from http://en.wikipedia.org/wiki/Critical_realism.
- _____. (2009b). *Logical positivism*. Retrieved October 11, 2009, from http://en.wikipedia.org/wiki/Logical_positivism.
- _____. (2009c). *New realism*. Retrieved August 19, 2009, from [http://en.wikipedia.org/wiki/New_realism_\(philosophy\)](http://en.wikipedia.org/wiki/New_realism_(philosophy)).
- _____. (2009d). *Roy Bhaskar*. Retrieved October 11, 2009, from http://en.wikipedia.org/wiki/Roy_Bhaskar.

.....